Egidijus Šatavičius,
Zenonas Baubonis,
Eglė Marcinkevičiūtė,
Gintautas Zabiela

Projektuojamo dujotiekio Tauragė–Klaipėda trasos žvalgymai

2007 m. KPIP žvalgė projektuojamo dujotiekio Tauragė–Klaipėda trasą (Tauragės, Šilutės ir Klaipėdos r.). Suprojektuota trasa yra apie 105 km ilgio ir apima iki 30 m pločio žemės juostą. Ji apytiksliai driekiasi vietovėmis Stragutė–Tauragė–Žygaičiai–Balčiai–Žemaičių Naumiestis–Saugos–Agluonėnai–Dauparai. Siekiant išvengti sudėtingo derinimo su daugybe privačių žemės savininkų, dujotiekio trasą stengtasi projektuoti ūkiškai mažiau naudojamose teritorijose (miškuose, pievose, dirbamuose laukuose), aplenkiant stambesnes gyvenvietes ir žinomas kultūros vertybes (daugiausia kaimo kapines). Nemaža būsimos dujotiekio trasos dalis ne miško teritorijose buvo suprojektuota melioruotose teritorijose gana ilgomis tiesiomis atkarpomis, kuriose nebuvo detalesnių orientyrų vietovėje, todėl žvalgant siaura juosta buvo sunku joje tilpti. Dėl šios priežasties dalis šurfų ir žvalgymų buvo atlikta šalia suprojektuotos trasos, kadangi jau iš ankstesnių darbų buvo žinoma, kad galutiniuose trasos projektavimo etapuose jos vieta dažnai kiek pakinta. Pagal jau nusistovėjusias ir pasiteisinusias tokių darbų metodikas žvalgymai vykdyti kasant šurfus (iš viso iškasti 106 šurfai po 1 m^2), pastaruosius tankinant ties būsimą trasą kertančiomis upėmis ir upeliais bei išskirtinesnėse reljefo vietose. Maždaug pusė projektuojamo dujotiekio trasos yra buvusio Klaipėdos krašto (ankstesnės Prūsijos valstybės) teritorijoje, kurioje po II Pasaulinio karo labai sumažėjus gyventojų beveik nebeliko žodinės tradicijos apie nuo seno žinomas archeologines vertybes. Šią duomenų stoką bent iš dalies kompensuoja išlikę gana detalūs šio krašto XX a. pirmosios pusės topografiniai žemėlapiai. Jie buvo ypač naudingi ieškant vėlyvų (XIX a. pabaigos – XX a. pirmos pusės) sodybviečių ir nustatant jų tikslias vietas. Dujotiekio trasos vietoje senųjų sodybviečių pėdsakų aptikta Norkaičių kaimo Š pakraštyje (Jūros kairysis krantas), į PV nuo Vainuto (Šyšalės dešinysis krantas), ties Spiečiais (Vanagio kairysis krantas) ir kt.

Suprojektuota dujotiekio trasa kerta Jūros, Šusties, Tenenio, Aisės, Veiviržo, Agluonos, Minijos upes ir buvusius stambius Balčios, Šyšalės senslėnius bei keletą mažesnių upelių. Nemaža dalis trasos driekiasi buvusių sengirių (Tyrelių, Vainuto, Ramuvos, Joniškio ir kt.) teritorijomis, kurios nuo seno buvo mažai gyvenamos, tad žmogaus veiklos pėdsakai čia aptinkami tik siaurame ruože – stambesnių upių pakrantėse. Apie trečdalis trasos (tarp Didšilių ir Kisinių kaimų) driekiasi Baltijos ledyninio ežero ankstyvųjų fazių metu suformuota pakrante. Iš sunkesnių dugninės morenos klodų sudarytas žemės paviršius čia yra palaidotas po įvairaus storio smėlio-žvyro sluoksniais, kuriuose šiuo metu ošia žmogaus praretinti buvusių sengirių (pušynų) likučiai.

Žvalgomųjų tyrimų metu pačioje dujotiekio trasoje buvo aptiktos tik dvi archeologinės vietos. **Dovilų akmens amžiaus radimvietė** (Klaipėdos r., Dovilų sen.) yra Minijos dešiniojo kranto viršutinės terasos žemesnėje vietoje. Iškasus 1 m^2 dydžio šurfą aptiktas apie 20 cm storio smėlingas horizontas, primenantis kultūrinį sluoksnį, kuriame rasta titnaginė

0 1 cm

1 pav. Titnago skeltė iš Dovilų akmens amžiaus radimvietės. G. Zabielos nuotr.

Fig. 1. The flint blade from the Dovilai Stone Age find spot.

skeltė (1 pav.). Ji nulūžusiu retušuotu smaigaliu, pasidengusi storoka melsvai balta patina, 3,8 cm ilgio, 1,25 cm pločio, 4 mm storio, 2 g svorio. Šurfo Š dalyje 50 cm gylyje atkasta 12 cm skersmens pilko smėlio dėmelė – galbūt stulpavietė. Radinių joje nebuvo. Siekiant išsiaiškinti šios radimvietės išlikimo laipsnį, ateityje čia reikėtų atlikti platesnio masto archeologinius tyrimus. Dėl šios radimvietės dujotiekio trasos vieta buvo pakoreguota nukeliant ją 1,5 km į PV ir papildomai žvalgyta jos 3,5 km ilgio atkarpa. Joje archeologinių vertybių nebuvo, tik Minijos dešiniajame krante ties Ruslių kaimu yra 1944 m. vokiečių įrengtų apkasų linija su vadinamaisiais betoniniais Kocho bunkeriais. Ši gynybos linija yra vienas išorinių Klaipėdos gynybos žiedų, vokiečių įrengtų priešinantis Raudonosios armijos puolimui (1944 m. pabaigoje prasidėjusiai Klaipėdos operacijai).

Antroji radimvietė yra į ŠR nuo Tauragės, ties **Stragutės** vienkiemių Š pakraščiu. Čia kadaise tyvuliavusio nedidelio ežerėlio (dabar numelioruotas) aukštame Š krante esančiuose dirbamuose laukuose rasta stamboka tamsiai pilko titnago nuoskala (skaldytinio pataisymas) ir keletas šukių vėlyvos (XIX–XX a. pr.) kaimiškos keramikos šukių. Kasant šurfus kultūrinio sluoksnio nerasta.

Už kelių kilometrų nuo šios vietos, tarp Antšunijų–Papušynės kaimų, kairėje kelio Tauragė–Šilalė pusėje, šalia būsimos dujotiekio trasos taip pat susidurta su buvusių I ar II Pasaulinių karų įtvirtinimų liekanomis. Tai kelios trumpos zigzaginės apkasų atkarpos su išmėtytomis pavienėmis šaulių duobėmis.

Projektuojamo dujotiekio trasa kerta buvusią LDK–Prūsijos (XIX–XX a. pradžioje – Rusijos–Vokietijos) sieną, kuri yra viena ilgiausiai Europoje išlikusių valstybinių sienų (nuo 1422 iki 1915 m.). Natūroje šią sieną sudaro iki 3 m pločio ir iki 1 m gylio griovys, kurio išorėje yra iki 0,5 m aukščio ir iki 2,5 m pločio pylimas. Drėgnesniuose ruožuose buvo pilti 2–3 pylimai su grioviais tarp jų. Ties sienos posūkiais žymūs apvalūs sukasimai su keturkampio formos įdubomis centre – kadaise sieną žymėjusių stulpų vietos. Valstybinę sieną žymėjęs griovys ir pylimėliai puikiai išliko miškuose, visame jos ilgyje tarp Nemuno žemupio ir Baltijos jūros, o dirbamuose laukuose jie nuarti ir išoriškai beveik nepastebimi. Pastaraisiais metais pradėtos šios sienos traukimo į NKVR procedūros, Smalininkų–Viešvilės girioje esanti jos atkarpa jau paskelbta saugoma. Turimi istoriniai duomenys neleidžia nustatyti, kokiu laikotarpiu buvo iškastas griovys ir supilti pylimėliai.

Projektuojamas dujotiekis šią sieną kerta miško pakraštyje, ties **Bartininkų ir Didšilių** kaimais (Šilutės r., Gardamo ir Šilutės sen.), kur iškastas stambus melioracijos griovys, tad nei tiksli jos vieta, nei išlikimo laipsnis nėra aiškūs. Nors paviršiuje jokių jos žymių nematyti, tačiau pagrįstai spėjama, kad ji yra palaidota po aplinkoje paskleistu melioracinio griovio gruntu. Todėl šioje vietoje reikia atlikti archeologinius tyrimus. Tuo tarpu už kelių

šimtų metrų į P ir Š buvusios valstybinės sienos požymiai yra gerai išlikę.

Kitose projektuojamo dujotiekio trasos vietose archeologinių vertybių neaptikta, nors poroje vietų susidurta su jų požymių turinčiais išoriniais dariniais. Pavyzdžiui, Tenenio upės kairiajame krante, šile tarp Barvų ir Eidaičių kaimų yra išlikęs nemažas eroduotų žemyninių kopų, primenančių pilkapius, masyvas. Kai kurie dariniai yra tikslios apskritimo formos su palaidoto senojo dirvožemio sluoksniu pagrinde. Iš viso čia suskaičiuota apie 30 tokių darinių. Ateityje šioje vietovėje reikėtų atlikti platesnio masto archeologinius tyrimus.

Lašų kaime dujotiekio trasa suprojektuota 200 m į ŠR nuo esamų kaimo kapinių per aukštesnę žvyringą vietovę, jau dalinai nukastą eksploatuojant karjerą. Tikrinant, ar čia nebus ankstesnių laikų senkapio, kas dažnai pasitaiko vėlyvų kaimo kapinių aplinkoje, ištirtas 10 m^2 plotas, o paviršius papildomai žvalgytas metalo detektoriumi. Tyrimų metu nustatyta, kad ši vieta kapinynui nebuvo tinkama dėl aukšto gruntinių vandenų lygio.

Nuo suprojektuotos dujotiekio trasos artimiausi žinomi archeologijos paminklai yra **Dovilų piliakalnis** (Klaipėdos r., Dovilų sen.), esantis 750 m į PV nuo trasos, mažai žinomas **Ramučių senovės įtvirtinimas** (Šilutės r., Gardamo sen.) (žemės pylimas, juosiantis pailgą trapecinę aikštę), esantis už 1 km į Š nuo jos, ir už 1,5 km į V–PV esantis **Šilininkų kapinynas** (Šilutės r., Saugų sen.). Pastarasis kapinynas truputį tyrinėtas 1976 m. (žr. I. Vaškevičiūtė, Šilininkų (Klaipėdos raj.) senkapis, *Kraštotyra*, V., 1981, t. 12, p. 73–76), datuojamas II–III a. Dabartiniu metu iš jo imamas smėlis, tačiau žvalgymų metu kapų liekanų ar radinių neaptikta.

The field survey on the route of the planned Tauragė – Klaipėda gas line

In 2007 the KPIP surveyed the site of the route, about 105 km long, of the planned Tauragė – Klaipėda gas line (West Lithuania, Tauragė, Šilutė, and Klaipėda districts). 2 Stone Age find spots were discovered on the route. A retouched flint blade (Fig. 1) was found in a test pit excavated on the right bank of the Minija at Dovilai (Klaipėda district) and a large flint flake was found to the NE of Tauragė on the N shore of the lake at Stragutė. At Bartininkai and Didšiliai villages (Šilutė district, Gardamas and Šilutė elderates), the gas line route cuts across the former GDL – Prussian border, which was not externally manifested at this site (by the ditches and banks that survive elsewhere in the forests).

Vytautas Tamošiūnas,
Gintautas Zabiela

Gibišių piliakalnis

Archeologinėje literatūroje jau nuo XIX a. vidurio minimas Gibišių piliakalnis (Klaipėdos miestas). Šiandien tokio piliakalnio nėra, jo nežvalgė ir ankstesnės žvalgomosios ekspedicijos. Pagal turimus duomenis šis piliakalnis buvo įtrauktas į naujai aptiktų piliakalnių sąrašus kaip sunaikintas (G. Zabiela, *Lietuvos medinės pilys*, V., 1995, p. 228), tačiau neturint tikslesnių ir patikimesnių duomenų, vėlesniame „Lietuvos piliakalnių atlase“ jau neaprašytas. Tuo tarpu vienas šio straipsnio autorių (V. Tamošiūnas) šį piliakalnį gerai pamena. Tai buvo atskira kalva lygioje pievoje, truputį piečiau dabartinės Smiltelės upelio ištiesintos vagos. Anksčiau upelis tekėjo prie pat pilia-